



folklor/edebiyat - folklore&literature, 2025; 31(4)-124. Sayı/Issue - Güz/Fall
Prof. Dr. Emel Kefeli Armağanı
DOI: 10.22559/folklor.4902

Araştırma makalesi/Research article

Behçet Aysan Şiirini Coğrafya Merkezli Okuma

A Geography-Oriented Reading of Behçet Aysan's Poetries

Nuray Küçükler Kuşcu*

*bir elem doktoru üstlenirdi bu acıyı elbet:
iyisiniz değil mi ruh verdiği şiirler?*
Haydar Ergülen

Öz

Edebiyata coğrafya merkezli bir okuma biçimiyle yaklaşan çalışmalar; metinlerde mekânın nasıl temsil edildiğini, hangi işlevleri üstlendiğini ve ne tür anlamlar taşıdığını inceler. Bu yaklaşımlar; yazarların coğrafi deneyimlerini, fiziksel ve insana özgü coğrafya öğelerini, kültürel coğrafyayı, jeopolitik konuları, yazınsal türler coğrafyasını, çevre sorunlarını farklı kuramsal ve yöntemsel çerçevelerle ele alır. Coğrafya merkezli okuma, yazınsal metinlerde yer alan uzamları yalnızca betimsel olarak değerlendirmez. Metinlerde yer alan coğrafi öğeler aracılığıyla metinlerin kültürel, tarihsel ve toplumsal bağlamını çözümleyerek daha derinlikli bir okuma olanağı sunar. Ayrıca yazınsal üretimi mekânın insan üzerindeki şekillendirici gücüyle birlikte düşünmeye olanak tanır. Bu yönüyle coğrafya merkezli okuma, disiplinlerarası eleştirel yaklaşımlar içinde özgün ve dönüştürücü bir konumdadır. Bu ça-

Geliş tarihi (Received): 06-05-2025 Kabul tarihi (Accepted): 02-10-2025

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü. İstanbul-Türkiye/Assoc. Prof. Dr., İstanbul University Cerrahpaşa Hasan Ali Yücel Faculty of Education Department of Turkish and Social Science Education. nurayk@iuc.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-5732-8029

lışmada, Behçet Aysan'ın şiirlerinde yer alan mekânlar ile coğrafyaya özgü öğeler, coğrafya merkezli okuma yöntemiyle incelenmiştir. Bu doğrultuda çalışma, nitel araştırma desenlerinden tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Edebiyat-coğrafya ilişkisi, edebiyat coğrafyası, coğrafya merkezli okuma ve Behçet Aysan'a dair kuramsal bilgiler, alan yazını tarama yoluyla elde edilmiştir. Veri toplama sürecinde, akademik yayınlar ve güvenilir çevrim içi kaynaklar kullanılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda Behçet Aysan'ın şiirleri analiz edilmiştir. Çalışma sonunda Aysan'ın, şiirlerinde coğrafyaya özgü öğeleri çok yönlü biçimde işlediği görülmüştür. Şairin şiirlerinde mekân yalnızca fiziksel bir arka plan değil bireysel ve toplumsal deneyimlerin yansıtıldığı, şiirsel anlamı derinleştiren bir yapıdır.

Anahtar sözcükler: *edebiyat coğrafyası, şiir, Behçet Aysan, öz yaşam öyküsü*

Abstract

A geographical reading approach is a methodological framework that involves examining how space is represented in literary texts, the functions it assumes, and the meanings it conveys. This approach enables scholars to analyze how geographical concepts and theories influence textual representations of space. Geographical reading approaches address the geographical experiences of writers, physical and social geographical elements, cultural geography, geopolitical issues, the geography of literary genres, and environmental problems through different theoretical and methodological frameworks. Geographical reading does not merely evaluate the spaces in literary texts descriptively. It provides a more profound reading experience by examining the texts' cultural, historical, and social contexts through the lens of geographical elements. It also facilitates the integration of literary production with the shaping power of space on human beings. In this respect, geographical reading occupies a distinctive and transformative position within interdisciplinary critical approaches. In this study, the places and geographical elements in Behçet Aysan's poems are examined through the lens of the geographical reading method. To this end, the present study was conducted using the survey model, which is one of the qualitative research designs. Theoretical information about the literature-geography relationship, literary geography, geographical reading, and Behçet Aysan was obtained through a literature review. The data collection process involved the utilization of academic publications and reliable online sources. The analysis of Behçet Aysan's poems was conducted by the findings obtained. Upon conclusion of the study, it was observed that Aysan's poetic compositions address geographical elements in a multifaceted manner. In his poems, space functions not only as a physical background but also as a structural element that reflects individual and social experiences, thereby deepening the poem's poetic meaning.

Keywords: *geo-literary, poetry, Behçet Aysan, autobiography*

Extended summary

The relationship between literature and geography is not limited to the description of places mentioned in texts; it also encompasses other aspects of human experience. This relationship is a multi-layered field of interaction that also includes the cultural, social, and historical ties

that are established by humans with places. Geography is a science that not only studies the physical environment but also investigates the meanings humans attribute to the Earth. It helps us understand the spatial contexts in which literary texts are produced. The geographical reading approach is an interdisciplinary method that evaluates literary texts in terms of their formal and thematic aspects as well as the geography in which the author lived, the physical and cultural spaces within the text, the social structure, and the historical context.

As one of the important forms of literary criticism, geographical reading offers a unique method for analyzing spaces within literary works. In this context, Emel Kefeli's presentation of the theoretical framework has made significant contributions to the development of this field in Turkey. Geographical reading considers the physical, cultural, mythological, social, and historical aspects of real or fictional spaces within texts. Geographical reading involves more than merely analyzing the places mentioned in the text. Additionally, it examines the meanings, connotations, and social roles of the places mentioned in the text. This method integrates the author's geographical life and geographical traces into the text analysis process.

Behçet Aysan's poetry provides fertile ground for geographical reading. Behçet Aysan is one of the Turkish poets of the 1980s generation. In his poems, nature, social events, love, cities, and different cultures are presented with a socialist realist narrative. Aysan is the child of a family with roots in Crete and Sarajevo. He has lived in Ankara, Istanbul, and Izmit. He has experienced imprisonment. All these life experiences have found representation in his poetry alongside elements specific to geography.

Traces of the geography in which Aysan lives are evident in his poems. The poet, who has roots in Sarajevo on his mother's side and Crete on his father's side, carries the historical and cultural weight of these two geographies into his poems. In particular, the poem "White Nights" traces a migration route stretching from Sarajevo to Macedonia, and from Batum to Bozüyük. This migration is not merely a physical relocation but also a geographical transfer of memory. Aysan brings together the stories of people from different places in his poetry, emphasizing the place of geography in individual and collective memory.

Crete is one of the places that appears frequently in Aysan's poems. In his poems, Crete is more than just a place. It's a symbolic place with cultural and historical significance. The poems "Song of Crete" and "Zeybebiko" reference the cultural diversity of the Aegean region alongside images of Crete. Similarly, the poem "The Death of Worker Mihali" reveals a multicultural past through Candia, centered on the concepts of labor and justice.

The cities where Aysan lived also feature in his poetry, both in their individual and social meanings. In the poem "Selimiye," both the Selimiye Military Middle School, where he spent his childhood, and the Selimiye Prison, where he was imprisoned, are described; in the poem "İzmit," this city becomes a symbol of the poet's loneliness, memories, and the living conditions of the working class.

In Behçet Aysan's poetry, physical geography is described using images specific to nature. Forests, mountains, seas, skies, birds, and especially pigeons are among the images frequently encountered in Aysan's poetic universe. These images do not merely describe

nature; they also express the poet's search for hope, resistance, and existence. The sky, in particular, is used as a metaphorical gateway to a world that is idealized.

In Aysan's poems, human geography is presented through a socialist realist narrative. In poems such as "Atlas of Sorrow" and "Çini," geography is depicted as a map of spatial pain, poverty, and inequality. Places like Ankara, Sincan, and Mamak are not just place names; they symbolize impoverished areas, the working class, and people facing adversity. When describing human geography, Aysan touches on historical struggles, the living conditions of the working class and the poor, and the search for hope.

Behçet Aysan's poems transcend Turkey's borders and encompass an international human geography. Countries such as El Salvador, Argentina, Chile, Lebanon, and Palestine feature in the poet's work alongside themes of freedom, resistance, and solidarity. In the poem "Neruda, Neruda," Pablo Neruda and Chile's Araucanía region are brought into the poetry. This place is not only the geography where Neruda lived; it also symbolizes the ideological and human connection Aysan has established with the people of the world. Geographies such as Palestine, Lebanon, and Greece are also explored in the poetic universe as spatial representations of oppression and resistance.

As a result, a geographical reading method reveals a multi-layered narrative structure in Behçet Aysan's poetry. In his poems, space is not just a descriptive element; it plays an active role in forming poetic meaning. Aysan creates a multidimensional field of meaning by weaving together individual experiences, social realities, and historical events. His poetry is readable on both local and universal levels due to the influence of his life geography, his relationship with nature, and his sensitivity to the human condition. In Aysan's poetry, geography is not merely a setting; it is a vehicle for exploring social inequalities, cultural identities, historical trajectories, and individual resistance.

Giriş

Edebiyatla coğrafya bilimi arasındaki ilişki, disiplinlerarası çalışmaların yoğunluk kazandığı günümüzde çok katmanlı bir araştırma alanı oluşturur. Coğrafya, bağımsız bir bilim alanı olarak Antik Yunan'da şekillenmiş ve adlandırılmıştır. Yunanca *geo* (yer) ve *graphein* (yazmak) sözcüklerinin birleşimiyle oluşan *geographia*, yeryüzünün yazımı ya da dünya betimlemesi anlamına gelir. Terim ilk kez MÖ 3. yüzyılda Kireneli Eratosthenes'in *Geographica* adlı eseriyle kullanılmaya başlanmıştır (URL 1). Bugün coğrafya, "yeryüzünü fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal yönlerden inceleyen bilim" olarak tanımlanmaktadır (URL 2). Bu tanım doğrultusunda coğrafyanın salt doğal öğeleri incelemediğini, insanın yeryüzüne dair kültürel ve toplumsal edimlerini de incelediğini söylemek olanaklıdır. Bu durum, aynı zamanda edebiyat ile coğrafyayı birbirine yaklaştıran bir durumdur. Kefeli'ye (2019) göre edebiyat ve coğrafya arasındaki ilişki; disiplinlerarası geçişlilikten yararlanarak meseleleri farklı açılardan ele alan, birbirini tamamlayan hedeflere odaklanarak ortak bir şekilde çalışan ve böylece bir gerçeği yeniden inşa eden bir etkileşim biçimidir (13). Yazınsal yapıtların ortaya konuluşunda yazar kadar önemli bir başka öğe de yazarı ve edebiyat olayını çevreleyen uzamdır. Bu uzam hem fiziksel hem de toplumsaldır; yazınsal yapıtı ve yapıtı ortaya

koyan yazarı belirler. Bu bağlamda uzam edebiyat için çevreleyici ve kapsayıcı bir zemindir. Dolayısıyla edebiyat üretiminde coğrafyanın da önemli bir etken öge olduğunu söylemek olanaklıdır. Yani coğrafya, edebiyat için yalnızca bir zemin değildir. Yazınsal metinler için anlam kurucu bir bileşendir. Yazınsal ve kurgusal uzamın dokusunu oluşturan coğrafyaya özgü ögeler; yapıtların anlatımsal yapısına katkıda bulunurken aynı zamanda edebiyatın kültürel, toplumsal ve politik yanına ışık tutar.

Edebiyat-coğrafya ilişkisini inceleyen çalışmaların tarihine bakıldığında bu ilişkinin bir inceleme konusu olarak ele alınmasına dair örneklerin 17 ve 18. yüzyıl Avrupa düşüncesinde belirginleştiği görülür. Montesquieu, Jules Michelet ve Hippolyte Taine gibi isimler, edebiyatın oluşumunda çevresel koşulların etkisini değerlendirmiştir. Edebiyatı coğrafyaya dair bir bağlam içinde yorumlayan bu yaklaşımlar, özellikle Taine'in muhit, ırk ve zaman kavramsal-laştırmasıyla daha sistematik bir zemine oturmuştur. Bu yaklaşım, yazınsal üretimin yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal ve çevresel bir bağlam içinde şekillendiğini ortaya koyar (akt. Güler, 2024: 2).

Edebiyat-coğrafya ilişkisini kuramsal düzlemde inceleyen çalışmalara bakıldığında çeşitli çalışma alanlarının ve yaklaşımların var olduğu görülür. Bu çalışma alanları ve yaklaşımlar şunlardır: yazınsal coğrafya, jeoeleştirir, yazınsal kartografya, yazınsal türler coğrafyası, kültürel coğrafya odaklı yaklaşımlar, jeopolitik okumalar, yazarların hayat coğrafyası, metinlerin ve yazarların edebiyat coğrafyası, ekoeleştirir ve coğrafya merkezli okuma. Bu yaklaşımlardan yazınsal coğrafya; metinlerin mekânı nasıl kurguladığını, yazarların insanı, uzamı ve toplumu nasıl yazdığını inceler. Bu ögelerin coğrafyaya dair anlamlarını çıkartmayı hedefler (Hones, 2010: 474). Jeoeleştirir, yazınsal metinleri anlamak için mekânı, yerleri ve coğrafyayı öncelikli olarak inceler. Yapıtlardaki gerçek ve kurgusal mekânları ve bunların toplumsal ve politik etkilerini dikkate alır (Peraldo, 2016: 2). Yazınsal kartografya kurgusal metinlerde betimlenen gerçek ve düşsel/kurgusal mekânların haritalandırılmasıyla ilgilenir (Tally, 2016: 20-35). Yazınsal türler coğrafyası, farklı yazınsal türlerin mekân ve yerle nasıl etkileşim kurduğunu ve bunları nasıl temsil ettiğini araştırır (Peraldo, 2016: 6). Kültürel coğrafya odaklı çalışmalar, kültürel coğrafyanın kavramlarını yazınsal metinlerin çözümlemesinde kullanarak mekânların toplumsal ilişkiler tarafından nasıl üretildiği ve edebiyatın bu süreçteki rolünü inceler (Blair, 1998: 544-563). Jeopolitik okuma çalışmaları, yazınsal metinleri coğrafi ve politik güç ilişkileri bağlamında inceleyen bir yaklaşımdır. Metinlerde yer alan mekânları ve coğrafi ögeleri incelerken iktidar mücadeleleri, sınırlar, ulusal kimlikler, göç ve çatışmalar gibi jeopolitik öneme sahip temaları da göz önünde bulundurur. (Peraldo, 2016: 10-12.) Yazarın hayat coğrafyası üzerine yürütülen çalışmalar, coğrafya merkezli biyografya çalışmalarıdır. Bu çalışmalar, yazarın aile kökenlerini ve hayatının çeşitli evrelerinde bulunduğu coğrafyayı inceler. Metnin ve yazarın edebiyat coğrafyası çalışmaları, metinde olayların geçtiği bölgeleri tespit yoluyla bu mekânların seçilme nedenleri üzerine düşünmeyi ve farklı anlam katmanlarına ulaşmayı sağlayacak çalışmalardır. Bunların dışında bir de herhangi bir coğrafyanın farklı yazarların edebiyat coğrafyalarında hangi nedenlerle hangi ortak motiflerle yer aldığını inceleyen çalışmalar söz konusudur (Kefeli, 2006b: 16-17). Edebiyat-coğrafya ilişkisi üzerinden yü-

rütülen çalışmaların bir dalı da son yıllarda görünürlük kazanan ekoeleştirel çalışmalardır. Ekoeleştirel çalışmalar edebiyat ile fiziksel çevre arasındaki ilişkiyi incelerken çevre sorunlarına dikkat çekme amacı güder (Glottfely, 1996: xx-xxii).

Edebiyata coğrafya merkezli bir okumayla yaklaşan çalışmalar; mekânın metinlerde nasıl temsil edildiğini, ne tür işlevler üstlendiğini ve hangi anlam katmanlarını taşıdığını, yazarların coğrafyasını, çevre sorunlarını ve jeopolitik öğeleri farklı kuramsal ve yöntemsel çerçevelerle ele almaktadır. Bu tür yaklaşımlar, edebiyat eleştirisine yeni boyutlar kazandırarak ve edebiyat ile coğrafya arasındaki çok katmanlı ve dinamik ilişkiyi aydınlatmaktadır. Böylece hem edebiyat kuramcıları/eleştirmenleri hem de coğrafyacılar için yeni, disiplinlerarası araştırma alanlarının önü açılmaktadır. Coğrafya merkezli edebiyat okumaları çalışmalarının çoğalması, edebiyata içkin kültürel ve tarihsel bağlamların daha bütüncül bir şekilde anlaşılmasına da olanak tanımaktadır.

Edebiyat ve coğrafya ilişkisi üzerine Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında Mehmet Kaplan’ın “Yahya Kemal’de Tarih ve Coğrafya Fikri” (1948) ve “Edebiyat Coğrafyası” (1978) adlı makalelerinin önemli başlangıçlar olduğu görülür. Ayrıca yine Kaplan danışmanlığında hazırlanan bir bitirme tezi olan “Abdülhak Hamid’in Üzerinde Edebiyat Coğrafyası Bakımından Bir Araştırma” adlı çalışma da bu bağlamda önemli başlangıçlardan bir tanesidir (Kefeli, 2006b: 14).

Türk edebiyatında edebiyat-coğrafya ilişkisiyle şekillenen çalışmaların tarihi eski olsa da coğrafya merkezli okumanın sistematik olarak ortaya koyulması, Emel Kefeli’nin çalışmalarıyla olur. Kefeli, “Kıbrıs Türk Şiirine ‘Geo-litteraire’ Bir Yaklaşım” (2005) adlı çalışmasında Kıbrıs şiirini Akdeniz bölgesinin coğrafi ve kültürel özelliklerinden yola çıkarak inceler. İncelerken göz önünde bulundurduğu coğrafi, toplumsal ve kültürel öğeler coğrafya merkezli okumalar için yol gösterici öğelerdir. “Ahmet Mithat Efendi’nin Romanlarında Edebiyat Coğrafyası: Acaib-i Âlem” (2006a) adlı çalışmasında adı geçen yapıtı edebiyat-coğrafya merkezli bir yaklaşımla inceler. Yapıtta yer alan yolculuğun yol haritasını çıkartır ve bu haritadaki mekânları ele alır. Ayrıca Kefeli, *Edebiyat Coğrafyasında Akdeniz* (2006b) adlı kitabında edebiyat coğrafyasında Akdeniz, yeni Türk edebiyatının coğrafya merkezli okunmasında Akdeniz ve Doğu Akdeniz konularına odaklanır. Çeşitli yazarların yapıtlarında bu konuları incelerken coğrafya merkezli okuma biçiminin Türk edebiyatı için sistemli ve yöntemsel bir örneğini vermiş olur. “Coğrafya Merkezli Okuma” (2009) başlıklı makalesinde bu okuma biçiminin kuramsal dayanaklarını ve bu okuma biçiminde izlenmesi gereken yolları ortaya koyar. “Edebiyat Coğrafya İlişkisi” (2019) adlı çalışmasında ise *géocritique*, *géopoétique* ve *ekokritik* gibi kavramlar aracılığıyla gerçek ve kurgusal coğrafyalar arasında kurulan anlatı ilişkilerini sorgular ve edebiyatın mekânsal boyutunu çok katmanlı bir anlamlandırma ile ortaya koyar.

Kefeli (2009), coğrafya merkezli okumayla edebiyat coğrafyasını; “Coğrafya merkezli okuma, metindeki mekânı coğrafya olarak ele alırken edebiyat coğrafyası, yazarın hayat coğrafyası gibi kavramları öne çıkararak metnin üretim sürecini farklı bir kanaldan irdeleyen bir okuma türüdür” (425) diyerek birbirinden ayırır. Coğrafya merkezli okuma

biçimini sistematik bir biçimde ortaya koyar. Böylece Türk edebiyatı üzerine yapılan çalışmalarda bu okuma biçiminin önünü açar. Kuramsal olarak yola çıkış noktası, André Ferré'dir. Kefeli'nin sistematik bir biçimde sunduğu bu okuma biçimini şu şekilde özetlemek olanaklıdır:

Coğrafya merkezli okumalarda araştırmacının hareket noktası, metnin dokusuna yerleşmiş olan gerçek ya da kurgusal mekân betimlemeleri; metnin barındırdığı coğrafi içerik; yaşanmış coğrafyanın izleri ve yazarın yaşam coğrafyasıyla şekillenen bireysel coğrafi deneyimlerdir. Metin çözümleme yönteminde odaklanılan öğeler ise betimlenen ya da kurgulanan mekânların iklimi, bitki örtüsü, seçilmiş coğrafyaların niteliği, fiziksel uzam ve bu uzama eşlik eden toplumsal-kültürel uzam olarak özetlenebilir. Bunların yanı sıra yapıtlarda yer alan gerçek mekânların belirlenmesine yönelik kartografik çalışmalar; kurgusal mekânlara ilişkin yol haritalarının çıkarılması; mekânların özelliklerine bağlı olarak mitolojik öğelerin çözümlenmesi; insan-çevre etkileşimi ile tarih-coğrafya ilişkisi de Emel Kefeli'nin çeşitli çalışmalarında metne yaklaşım açısından öne çıkan yöntemsel odaklardır (Kefeli, 2009: 430-31; Kefeli, 2006b: 16; Kefeli, 2005: 257-277; Kefeli, 2006a: 217-230).

Yöntem

Bu çalışmanın amacı, Behçet Aysan'ın şiirlerinde yer alan mekânı ve coğrafyaya özgü öğeleri coğrafya merkezli okuma biçimiyle incelemektir. Bu doğrultuda çalışma, nitel araştırma desenlerinden tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde; edebiyat-coğrafya ilişkisi, edebiyat coğrafyası, coğrafya merkezli okuma ve Behçet Aysan ile ilgili bilgilere alan yazını tarama yoluyla ulaşılmıştır. Veri toplama sürecinde akademik yayınlar ve güvenilir çevrim içi kaynaklardan yararlanılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda Behçet Aysan'ın şiirleri, coğrafya merkezli okuma yöntemiyle incelenmiş; şairin coğrafyaya özgü öğeleri şiirsel yapıya çok yönlü bir biçimde dâhil ettiği belirlenmiştir. Aysan'ın şiirlerinde yer alan coğrafya yalnızca fiziksel bir arka plan ya da insanı çevreleyen bir uzam değil aynı zamanda bireysel ve toplumsal olgu ile deneyimleri yansıtan, şiirsel anlamı derinleştiren bir öğe olarak işlev görmektedir.

1. Behçet Aysan şiirini coğrafya merkezli okuma

Behçet Aysan (1949–1993), 1980 kuşağı Türk şairleri arasında yer almaktadır. İlk şiirleri 1979 yılında *Varlık* dergisinde yayımlanan şairin; *Karşı Gece* (1983), *Sesler ve Küller* (1984), *Eylül* (1986) ve *Deniz Feneri* (1987) adlı şiir kitapları bulunmaktadır. Behçet Aysan'ın kitaplarına girmemiş son şiirleriyle birlikte tüm şiirleri ilk baskısı 1993 yılında yapılan *Düello* (2013) adlı kitapta ölümünden sonra yeniden bir araya getirilmiştir. Aysan'ın şiirlerinde toplumcu gerçekçi bir duyarlılık ve söyleyiş belirgin biçimde hissedilmektedir. Sevgi, aşk, umut, yoksulluk, cezaevi, doğa ve kent, şiirlerinde öne çıkan başlıca izleklerdir. Aysan'ın şiirinde coğrafya ise hem yaşam coğrafyasının mekânsal izleriyle hem de fiziksel uzam ve insan coğrafyasına ilişkin göndermelerle çok katmanlı bir imge ve betimleme alanı olarak yer bulur.

1.1. Behçet Aysan'ın şiirlerinde yaşam coğrafyasının izleri

Behçet Aysan, 1949 yılında Ankara'da dünyaya gelmiştir. Babası Girit kökenlidir. Dedesi Kandiya'dan göç etmiştir. Annesi ise Saraybosna kökenlidir. Aysan'ın çocukluk yılları; Ankara'da, yoksul bir memur ailesinin çocuğu olarak geçmiştir. İlk öğrenimini Ankara'da tamamlamış, ardından İstanbul'da bulunan Selimiye Askeri Ortaokulu ve Kuleli Askerî Lisesinde eğitimine devam etmiştir. 1968 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde yükseköğrenimine başlamış; bu dönemde öğrenci hareketlerinin etkili olduğu toplumsal ve siyasal ortamlarda yer almıştır. 1971 yılında, dönemin siyasal atmosferi içinde gözaltına alınmış ve 141-142. maddelere muhalefet suçlamasıyla tutuklanmıştır. Bu süreçte; Harbiye, Selimiye, Kartal-Maltepe, Mamak ve Ankara Merkez Cezaevi gibi çeşitli askerv ve sivil cezaevlerinde kalmıştır. Tıp öğrenimini 1980'li yıllarda tamamlamıştır. İzmit ve Ankara'da doktor olarak görev yapmıştır. Psikiyatri ihtisasını Ankara'da tamamlamıştır (Aysan, 2006: 11-12). 1993 yılında, Sivas'ta Türkiye tarihinde yer bulan en acı olaylardan birinde hayatını kaybetmiştir.

Behçet Aysan'ın kendisinin ve ailesinin yaşam coğrafyası, şiirlerinde çeşitli biçimlerde görünür. “Beyaz Geceler” başlıklı şiir, bu durumu örnekleyen şiirlerden bir tanesidir. Aysan'ın anne tarafının Saraybosna göçmeni oluşu, bu şiirin öz yaşam öyküsel ve coğrafya merkezli okumasında önemli bir izlek olarak öne çıkmaktadır:

saraybosna'dan
elinde hiç işlemediği
nakışı
kış zorlu
makedonya komitacı dolu
buğulanmış camları vagonların
bakışı mavi gözleri dalgın
o kadın
doğurmuş sonra annemi (Aysan, 2013: 107)

Şiirin bu bölümünde, şairin ailesinin yaşam coğrafyasıyla birlikte bir göç izleği de ortaya çıkar. Göç burada yalnızca bir yer değiştirme anlatısını imlemez. Mekânsal bir kopuşu, dolaşısıyla coğrafi bir ögeyi de çağırıştırır. Aysan bu şiirde ayrıca Batum, Çamlıhemşin, Bozüyük, Bilecik, Makedonya, Saraybosna gibi farklı yerleri ve bu bölgelerden insanları şiirine taşır ve bu insanların hepsinin hikâyesini bilmek istediğini söyler:

ne söylenecek
bir türkü
ne yazılacak
bir roman
olan
bütün hayatları
yaşanmış
bütün hayatları
bilmek isterdim.
beyaz bir gecede (Aysan, 2013: 109)

Şair, bir anlamda farklı coğrafyalardan insanların hikâyelerini kendi şiirinde bir araya getirip onların anlatıcısı olmak istediğini dile getirir. Onun farklı coğrafyalardan insanların yaşam öykülerini bilmek istemesi, bu şiirde coğrafyaya özgü öğelerin yalnızca fiziksel bir uzam değil insan hikâyelerinin de taşıyıcısı olduğunu gösterir. Bu bağlamda fiziksel uzam, yaşam öykülerinden ve insanın toplumsal varoluşundan bağımsız değildir.

Behçet Aysan'ın aile coğrafyasında Girit önemli bir yerdir. O, bir mekân ve imge olarak Girit'e birçok şiirinde yer verir. "Bir Girit Şarkısı" adlı şiirinde Girit, kültürel öğeler ile görünür (2013: 150). "Zeybebiko" şiirinde ise "giritten dedem seslenir/ foçadan senin deden" (2013: 227) diyerek Ege Denizi'nin ortak kültürel mirasına ve mübadeleye işaret eder. Girit'in görünür olduğu bir başka şiir "Fesleğenler"ın söyleyeni hayalî bir şair olan ve "Deniz Feneri" şiirinde adı geçen (2013: 205) Takis Petrulas'tır. Şiirin izleği, baskı ve kapatılmadır. Şiirde Takis Petrulas üzerinden Girit'e geri dönme olgusu dile gelir: "bir gün girit'e geri döndüm/ tam üç uzun yıl geçti, deniz/ orda her gün köpürürdü" (2013: 216). Aysan'ın "İşçi Mihali'nin Ölümü" şiirinde ise dedesinin kökeninin dayandığı Kandiya, mekânsal bir imgeyle görünür:

gün ortasında esmer bir gece
veles demirkapı hattı greviydi
bir kurşun, işçi mihali yerde.

kurumuş kan çamur lekeli bir fes
petrol lambasının ölgün ışığında
bir gül gibi parlıyordu yarası.

hristos henüz kundaktaydı öldürüldüğünde
babası. kandiya'dan gelen arkadaşları
onun mavi taşlı mezar boncuğunu çıkartıp
mihali'nin eski ceketinin
cebine koydular ve
ağladılar (2013: 219)

Bu şiirde şair sadece aile coğrafyasını bir mekân adı olarak anmaz. Aynı zamanda çok kültürlü bir coğrafyayı toplumsal uzamıyla görünür kılar. Tarihsel bir olay olarak yer verilen grev ve Mihali'nin ölümü, toplumsal gerçekçi bir duyuş tarzıyla adaletsizliği ve emek sömürsünü imler.

Behçet Aysan'ın aile coğrafyası gibi kendi yaşamsal coğrafyası da şiirlerinde yer bulur. Yaşadığı şehirlerden Ankara, İstanbul ve İzmit pek çok şiirinde birer mekân adı olarak belirir. Bununla birlikte şairin yaşam coğrafyasının metnin anlam kurucusu olarak yer aldığı asıl şiirleri "Selimiye" ve "İzmit" şiirleridir.

"Selimiye" şiirinde şairin anıları mekânla iç içe geçer. Aysan'ın çocukluğunda eğitim aldığı Selimiye Askeri Ortaokulu ile yetişkinliğinde tutuklu kaldığı Selimiye Cezaevi, iki farklı zamanda anlatılan aynı mekândır. Bu mekân, iki boyutlu bir yaşam coğrafyası olarak sunulur. "Salacak, uzak bir anı olarak orda kalsın / kadife ceketim, ağız mızıkam ve on üç yaşı" dizeleri, şairin çocukluk yıllarının yaşam coğrafyasına; "bir ranzaya çıkarak kırık camlı pencereden / mor sarı ışıklarla dolardı trenler koğuşa" dizeleri, yetişkinliğinin ve cezaevi günlerinin yaşam coğrafyasına işaret eder (Aysan, 2013: 233-234).

Behçet Aysan, tıp fakültesinden mezun olduktan sonra İzmit'te doktor olarak çalışmıştır. Yaşam coğrafyasında yer alan bu kent, onun şiirlerine de yansımıştır. Şair, *Eylül* adlı şiir kitabında “İzmit Şiirleri” başlıklı bir bölüme yer vermiştir. Bu şiirlerden biri “İzmit” adını taşır. Burada İzmit sadece bir coğrafi mekân değildir. Aysan'ın duygularının, anılarının ve kentin toplumsal dokusunun izlerini taşımaktadır. Şiirin her bölümünün başında tekrar eden “kocaman bir yalnızlıktır izmit” (Aysan 2013, 159) dizesi, İzmit'in şairin duygularının taşıyıcısı olduğunu gösterir. Şiirin son bölümünde ise Aysan'ın bireysel tarihinden, dostluk ilişkisinden ve yazınsal paylaşımından izler vardır:

kocaman bir yalnızlıktır izmit
gün gelir akar ince bir su gibi
havalanır ak güvercin çatılardan
konar ruşen hakkı'nın çınarına (Aysan, 2013: 159)

Bu bölümde, Behçet Aysan'ın İzmit'le özdeşleşen şair ve yazar Ruşen Hakkı Özpençe (1936-2011) ile dostluğuna yer verilmiştir. İki ismin, Aysan'ın İzmit günlerinde dostluk kurduğu düşünülünce şairin kendi yaşam coğrafyasında yer alan bir kenti bir başka şairle de özdeş kıldığını söylemek mümkündür.

Bu şiir hem şairin duygu ve anılarının taşıyıcı bir coğrafyayı hem de şehrin toplumsal dokusunu görünür kılar. Aysan, emek ve yoksullukla iç içe geçmiş bir toplumsal yaşamı imgesel düzlemde anlatır. Şiirde yer alan “saçak altlarındaki sessiz yağmur/ ve vardiya düdüklerinde keder”, “kurumuş incir ağacı ve hatmi/ hep işçi bıyıklarıyla terleyen” dizeleri, bu imgeleştirmenin görünür olduğu dizelerdir (Aysan, 2013: 159)

1.2. Behçet Aysan'ın şiirlerinde fiziksel coğrafya

Behçet Aysan'ın şiirlerinde fiziksel coğrafya, doğaya özgü öğelerin imgeleştirilmesi ve uzamsallaştırılmasıyla yer bulur. Onun şiirlerine bu açıdan bakıldığında en çok dikkat çeken, doğaya özgü imgeler deniz, gökyüzü, dağ, orman, kuşlar ve güvercinlerdir.

“Kanaviçe” şiirinde “el değmemiş ormanlarında gezinen/ kan işleyen kanaviçesi ömrümün” (Aysan, 2013: 21) diyen Aysan; “Küheylan”da “koş atlı koş ormandan sonra deniz/ ve denizde o masmavi şiltede/ seni bekliyor yavuklunla takan” (2013: 87) der. “Son Kuşlar”da “burda deniz bitiyor/ ve yok benim gidecek/ yerim” (2013: 168); “Şarap Gibi”de “bilirim burda ben vurunca dağlara/ orda sen bir dağ arayacaksın” dizeleri yer alır. Bu dizelerde geçen orman imgesi, varoluşun derinliklerine; deniz ve dağ imgeleri, iyiye ulaşma isteğine işaret eder. Aysan'ın şiirinde kar, “İlk Kar” (2013: 37) ve “Dışarda Kar” (2013: 116) şiirlerinde doğaya özgü betimlemeler olarak görünür olur. “Güvercinleri Sevindirir” (2013: 43), “Kuşlar da Gitti” (2013: 101), “Son Kuşlar” (2013: 168) ve “Kırık Bir Kurşunkalemin Şiiri” (2013: 224) adlı şiirlerde ise kuşlar ve özellikle güvercinler birer imge olarak şiir düzleminde yer bulur. Kuş imgesi, özellikle de güvercin imgesi, Aysan şiirinde geçmişi hatırlamanın bir aracı, bazen karamsar ama genellikle umutlu bir çağrışım gücünün taşıyıcısıdır.

Behçet Aysan'ın şiirinde doğaya özgü öğelerin imgeleştirilmesinde gökyüzünün ayrı bir yeri vardır. “Unutulmayan” şiirinde “(…) ve sana kansız/ bir gökyüzü/ getirirdim/ ge-

tirebilsem ah,/ -avlusunda çocukların-/ korkmadan oynadığı-/lalelerle/ donanmış simli bir gökyüzü.” (2013: 12) diyen Aysan; “Bir Eflatun Ölüm”de “aynı gökyüzü aynı keder” (2013: 127) ve “Denize İnlen Merdiven”de “demiryolu boyunca yürürdüm/ kara bir gökyüzü yanımsıra” (2013: 166) diyerek gökyüzüne anlamsal olarak yaşamın olumsuzluklarını ve kederini yükler. Ancak Aysan poetikasında umutsuzluğa yer yoktur ve “Yeni Bir Gökyüzü Aranıyor” (2013: 189) şiirinde daha iyi bir yaşamın süregittiği yeni bir gökyüzünü arar. “Geceyle Gel” şiirinde ise bu arayışını açıkça dile getirir:

Topluyorum yıldızları
Ve göğe merdiven kurup
Arayacağım yeniden
Mutlu düşler ülkesini (2013: 235).

Behçet Aysan’ın şiirinde doğa önemli bir izlettir. Gece, yıldızlar, gökyüzü, çiçekler, kuşlar, güvercinler ve kar gibi doğaya özgü öğeler hem dış dünyayı betimlemek işlevi taşır hem de şiirdeki duyguları yansıtan birer imgedir. Aysan’ın şiirsel yaklaşımında temel kaygı, bireyin umutsuzluk karşısında direnmesini sağlamak ve acıya teslim olmadan varlığını sürdürmesini mümkün kılmaktır. Onun poetikasında umutsuzluk karşısında direnmek ve acılara rağmen varoluşu sürdürmek anlamı vardır. Bu çerçevede onun şiirinde doğaya özgü öğeler hem bir anlatım olanağı hem de varoluşsal bir direncin aktarımıdır (Doğan, 1993: 20).

1.3. Behçet Aysan’ın şiirlerinde insan coğrafyası

Behçet Aysan’ın şiirlerindeki insan coğrafyası, onun toplumsal sorunlara olan duyarlı bakışından bağımsız değildir. Bir söyleşisinde “İçtenlik şiirin öğelerinden yalnızca birisidir. Tek başına yeterli değildir. Şiir gerçekliğe dayanırken, bir yandan da onu aşmaya çalışır. Dünyayı kavrama ve çözmeye uğraşmasının, değiştirmenin bir parçası değil midir? Şiirin işlevi içtenlikle güç kazanır. Yeni bir yüzyıla hızla koşarken, şiir dünyada kardeşliğin, barışın ve eşitliğin şarkısını söylemeye devam edecektir.” (akt. Özsöy, 2013: 51-52) diyen Aysan, poetikasında bu düşüncesini imleyen birçok söyleyiş ortaya koyar. Bu söyleyişlerin önemli bir kısmı da insan coğrafyasına özgü öğeleri imgeleştirmesi ve birer mekân olarak işlemesiyle olur. “Keder Atlası” şiiri, bu durumun en belirgin örneklerinden bir tanesidir. Şiirin başlığı, salt mekânsal bir atlasla değil duygusal ve toplumsal yaşayışa dayalı bir atlasla da işaret eder. Şiirde yer alan şu dizeleler, insanların yaşadığı acıların izlerinin yer aldığı bir coğrafyayı çağırıştır:

var mı
kederin atlasında
tarçın kokulu bir şehir
inmemiş olsun damlarına
gözyaşından
yıldızböcekleri
ve tarçın
kokulu
bir aşk
hiç ölmeyen (2013: 17)

Aysan, “Çini” şiirinde de benzer bir imge kullanır ve “gezinirdim kadife çiçekli teninin / enleminde boylamında yoksul ülkemin” (2013: 15) der. İki şiir birlikte düşünüldüğünde onun şiirinde insan coğrafyası olarak Türkiye’nin toplumsal tarihle ve toplumsal sorunlarla iç içe geçtiği görülür. Bu bağlamda Aysan’ın şiirinde coğrafya çok katmanlı bir uzamdır. Mekânlar yalnızca birer uzam değil eşitsizliklerin, yoksunlukların, yoksullukların ve umudun çağrıştıracısıdır.

Behçet Aysan, Türkiye’yi şiirlerinde çeşitli şehirler, semtler ve insanlarla anlatır. Aras Nehri, Horasan, Zigana, Trabzon, Ankara, İstanbul, İzmir, İzmit, Erzurum, Rize, Mardin, Midyat, Haliç, Balat, Eyüp, Sincan ve Mamak gibi birçok mekân, Aysan’ın şiirinde kimi zaman anlatsal bir uzam kimi zaman şiir kişilerinin ait olduğu bir coğrafya kimi zaman anıların taşıyıcısı kimi zaman da bir imge olarak yer alır.

Türkiye coğrafyasına ait bu mekânların Behçet Aysan’ın şiirlerinde kullanılma biçiminde en çok dikkat çeken özellik, şairin toplumcu bir duyarlılıkla işçileri, emekçileri ve yoksul kesimleri odağa alan söyleyiş tarzıdır. Yer aldığı kitapla aynı adı taşıyan “Sesler ve Küller” adlı şiir, bu durumu en net biçimde örnekleyen şiirlerdendir. Kitabın başında “yüz yıldır ülkemizde güzel bir gelecek için seslere ve küllere, zincirlere ve ölümlere/ bütün acılara” (2013: 73) ithafı yer alır ve şiir; bir coğrafyanın acılarını, yoksulluğunu ve gelecek umudunu imler. Şiirde yer alan “esmer/ ve yoksul./ iner şafağın alacasında/ karıncalar ordusu / şehre/ kenar/ mahallelerden/ yürüyerek/ ve trenlerle./ su satan çocuklarıyla/ kapılarında vagonların/ çamaşırçı/ kadınlarıyla/ iner/ şehre/ sincan’dan / iner mamak’tan” (2013: 80) dizeleri; yoksulların, varoşlarda yaşayan emekçi insanların yaşam coğrafyasını ve yaşama çabasını şiir düzlemine taşır. Bu insanların yaşamdan ve bu yaşam coğrafyasından payına düşen acıdır: “yıllar yılı/ bilirim/ döne döne/ yıllar yılı/ aynı/ kitabı okur/ adı acılabilgisi/ adı acılabilgisi/ acılabilgisi” (2013: 81).

Behçet Aysan’ın şiirlerinde yer alan insan coğrafyası, salt Türkiye’den ibaret değildir. Aysan, “Redif Kışla Sokağı” adlı şiirinde ülkesinden dünyaya doğru açılan bir coğrafyayı anlatır. Şiir, “redif kışla sokağı güneye bakar/ küçük bir anadolu kasabasında” dizeleriyle başlar. İnsan coğrafyasını küçük bir Anadolu kasabasından yola çıkarak “galiçya/ çok uzakta”, “yemen/ çok uzakta”, “çok uzakta/ kafkaslar”, “çok uzakta/ sina ve kanal” dizeleriyle dünyaya doğru genişleyen tarihsel-toplumsal bir haritaya dönüştürür. Şiirde yer alan coğrafya düzlemi; Türkiye’den başlayarak Galiçya, Yemen, Kafkaslar, Sina ve Kanal gibi savaşı çağrıştıran mekânlara doğru açılır (2013: 110-11).

Behçet Aysan’ın başka birçok şiirinde dünyadan ülkeler, mekânlar, insanlar yer alır. Böylece şair, dünyayı insana özgü öğelerle bezenmiş bir coğrafya olarak şiirine taşır. “Neruda, Neruda” şiirinde; “neruda, neruda / senden sonra da / özgür yaşayacak / burcu burcu / leylakların yurdu / arokanya.” dizeleriyle Şilili şair Pablo Neruda’yla uzamlar arası bir ilişki kurar ve Şili’nin bir bölgesi olan Arokanya’yı şiirine taşır (2013: 30). Arokanya ya da Arokan ülkesi; Şili’nin And sıradağları ile Pasifik Okyanusu arasında bulunan güney kısmına eskiden verilen addır. Pelhuce ve Mapuche yerlilerinin eski vatanıdır. Buradaki yerliler, İspanyollara karşı inatla savaşımlardır (Gökçe 2012, 26). Arokanya, Neruda’nın şiirlerinde de yer alır:

Arokanya'm benim;
İnsanlıktan habersiz vatan!
Yağmurlu saltanatında sen,
Maden damarıydın sadece,
Buz tutmuş ellerdin!
Bilektin,
Taş yontmakta hünerli;
Vatandın,
Sürekli barıştın sadece!
Uğultuydu insanların,
Kaba kütük duruşlu,
Bir deli rüzgardılar (Neruda, 2012: 22)

Bu bağlamda Aysan, şiirinde Neruda şiirleriyle metinlerarası bir bağlantı kurmuştur.

Behçet Aysan'ın Latin Amerika topraklarına olan ilgisi, bu şiirle sınırlı değildir. “Çoban Ateşleri” adlı şiirinde “çok uzaklarda, şeker kamışı tarla-/ larında asi bir farabunda marti” dizeleriyle El Salvador'u bir insan coğrafyası olarak şiirine taşıırken (2013: 102); “Beyaz Başörtülü Kadınlar” şiirinde Cordoba'yı Arjantin'deki kayıp annelerinin toplandığı yer olan Plaza de Mayo odağında anlatır (2013: 170-175).

Görüldüğü üzere Aysan, insan coğrafyasına özgü mekânları salt birer uzam olarak değil toplumsal mücadelelerin, tarihsel birikimin ve özgürlük ülküsünün taşıyıcısı olarak işler. Bu bağlamda onun şiirlerinde coğrafi mekânlar, toplumcu gerçekçi bir bakış açısıyla anlam kazanır. Şair; Türkiye'den Şili'ye, El Salvador'a ve Arjantin'e hatta *Tel Zaatar* şiirinde “tel zaatar/ biz-/ ne kadar/ tel zaattar/ ölürsek-/ o kadar/ tel zaatar/ yaşayacak filistin” (Aysan 2013, 231) dizeleriyle Lübnan'a ve Filistin'e uzanan geniş bir uzamı toplumsal gerçekçi bir söyleyişle anlatı düzlemine taşımış olur.

Behçet Aysan, şiirlerinde Yunanistan coğrafyasına da yoğun olarak yer verir. “Gecede Ateş Böcekleri” adlı şiirinde “-hey Ritsos hey / ozanların / zeus'u, bin yıldır / böyle olmuş bu / ya sizde karatma geceleri / bizde par par ateşböcekleri / ya bizde karartma geceleri / sizde par par ateşböcekleri” (2013: 34) dizeleriyle hem Yunanistan coğrafyasıyla uzamsal ve toplumsal hem de Yunanlı şair Yannis Ritsos ile metinlerarası bir bağ kurar.

“Bir Girit Şarkısı” adlı şiirde yer alan mekânsal öğeler ve Girit'e özgü bir halk şarkısının tekrarı, coğrafya ile kültürel öğelerin iç içe geçmişliğini anlatır. “Yorgo da olabilir / Hasan da / Ege'de (...) bir hapishane / avlusunda / ya pire'dedir / ya ankara'da” (Aysan 2013, 152) dizeleri ise bir yandan baskı ve cezaevi deneyimlerini toplumsal gerçekçi bir söyleyişle görürünür kılarken diğer yandan bu deneyimlerin Türk ve Yunan kültürlerinde ortak olduğunu ortaya koyar. Bir diğer deyişle şair, yaşananlar odağında tarihsel ve kültürel olarak iki toplumu ortaklaştırır.

“Deniz Feneri” adlı şiir; Olimpos, Anadolu bozkırı, Ayios Pavlos Cezaevi, Kartal Maltepe Cezaevi, Spil Dağı ve Tırhala gibi mekânları anlatı düzlemine taşıyarak farklı coğrafyalarda yaşayan insanların ortak deneyimlerini, mitolojiye de yer vererek insana özgü öğelerle anlatır (2013: 201-204). “Güneş Çaldı Kapımı” şiirinde, Yunanistan'da aydınların sürgün

edildiği Makronissos Adası odak uzamıdır (2013: 215). “Takis Petrulas’ın Selanikli Yıldız Şiiri”nde, Yunanistan’da rejim muhaliflerinin hapsedildiği emniyet binasının bulunduğu Bululina Sokağı bir mekân olarak görünür (2013: 206). “Falanga” adlı şiir, insan coğrafyası ve mitoloji odağında çok katmanlı bir şiirsel anlatıdır. Şiirde; Yunanistan coğrafyası hapishaneler, meydanlar, sokaklar ve mezarlıklar gibi mekânlarla yer bulur. (2013: 208-212). Behçet Aysan, şiirlerinde Yunanistan’ı insana dair bir coğrafya olarak sıkça işler, imgeleştirir, bir mekân olarak şiirine taşır. Ancak bu coğrafya, onun şiirinde salt bir mekân değildir. Kültürel, toplumsal ve tarihsel bağlamları vardır. Yunanistan ve Türkiye; kültürel, toplumsal ve tarihsel ortaklık üzerinden acıda ve umutta eş görülür.

Sonuç

Edebiyat-coğrafya ilişkisi, disiplinlerarası çalışmalar açısından zengin bir etkileşim alanıdır. Bu etkileşim, yazınsal metinlerin çözümlemesinde çeşitli okuma biçimlerine ve kuramsal yaklaşımlara olanak sağlamaktadır. Coğrafya merkezli okuma biçimi, bu yaklaşımlardan bir tanesidir. Coğrafya merkezli okuma, yazınsal metinleri yalnızca edebî yönleriyle değerlendirmez. Aynı zamanda metnin üretildiği kültürel, tarihsel, toplumsal ve mekânsal bağlamı dikkate alır. Bu yöntem, yazarın yaşam coğrafyasını da çözümlemenin bir parçası olarak görür. Bir başka deyişle bu okuma biçiminde coğrafya sadece fiziksel bir arka plan değildir. Anlatının anlamını kuran bir öğedir. İnsanlara şekil veren iklimin, doğanın, kimliklerin, kültürlerin, deneyimlerin yansıtıcısıdır.

Behçet Aysan’ın şiiri coğrafya merkezli bir okuma biçimiyle ele alındığında onun şiirlerinde yaşam coğrafyasına, fiziksel coğrafyaya ve insan coğrafyasına özgü öğelerin anlam kurucu olarak yer aldığı görülmektedir. Şair, ailesinin ve kendisinin yaşam coğrafyasını Saraybosna’dan Yunanistan’a, oradan Türkiye’de çeşitli kentlere uzanan bir uzam ile işler. Bu uzamlar, öz yaşam öyküsel izler taşır. Salt fiziksel arka plan olarak görünmez. Bireysel ve toplumsal deneyimleri, kültürel öğeleri de içinde barındırır. Behçet Aysan’ın şiirlerinde yer bulan fiziksel coğrafya, doğaya ait öğelerin imgeleştirilmesiyle ortaya çıkar. Bu imgelerin çağrışım düzeyi, bireysel duyguların yanı sıra toplumcu gerçekçi bir duyarlılığı da imler. Aysan’ın şiirlerinde yer bulan insan coğrafyası da tıpkı yaşam coğrafyası gibi hem Türkiye’den hem de dünyadan pek çok mekânı görünür kılar. Bu bağlamda Türkiye, Yunanistan, Arjantin, El Salvador, Filistin ve Lübnan gibi insana özgü coğrafyalar; yoksulluk, baskı, kapatılma, mücadele gibi toplumcu gerçekçi temalarla birlikte işlenir.

Behçet Aysan şiirinde coğrafya, mekânların fiziksel sınırlarını aşan; insanı, kültürü, toplumu ve tüm bunlara özgü deneyimleri yansıtan anlam kurucu bir öğedir. Aysan, şiirlerinde Türkiye’den dünyaya doğru genişleyen insan deneyimleriyle örülü bir coğrafya ortaya koymuştur. Bu coğrafya hem kendi yaşamsal uzamlarını hem doğaya özgü öğeleri hem de toplumun yaşam deneyimlerini içerir.

Araştırma ve yayın etiği beyanı: Bu makale, orijinal verilerle hazırlanmış özgün bir araştırma makalesidir. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamıştır. Başka bir yere yayımlanmak üzere gönderilmemiştir.

Yazar, araştırma sürecinde etik ilkelere ve kurallara uymuştur.

Yazarların katkı düzeyleri: Birinci yazar %100.

Etik komite onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Finansal destek: Bu çalışma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Çıkar çatışması: Bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Research and publication ethics statement: Research it has not been previously published or submitted to any other outlet for publication. The author followed ethical principles and rules during the research process.

Contribution rates of authors to the article: First author %100.

Ethics committee approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Support statement (optional): No financial support was received for the study.

Conflict of interest: There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

- Aysan, B. (2006). Kendi kaleminden Behçet Aysan. *Deniz Feneri*. um:ag, 11-12.
- Aysan, B. (2013). *Düello*. Kırmızı Kedi.
- Blair, S. (1998). Cultural geography and the place of the literary. *American Literary History*, 10(3), 544-567.
- Doğan, M. H. (1993). Bu nasıl Sivas duman içinde. *Adam Sanat*, (93), 18-22.
- Glotfelty, C. (1996). Introduction: Literary studies in an age of environmental crisis. C. Glotfelty & H. Fromm (Ed.) *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. University of Georgia Press, xv-xxxvii.
- Gökçe, E. (2012). Arokanya (dipnot). *Yürekte İspanya: Seçme Şiirler*. Evrensel, 22.
- Güler, H. (2024). *Coğrafya merkezli okuma ışığında Kemal Bilbaşar'ın romanlarının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hones, S. (2010). Literary geography and the short story: Setting and narrative style. *Cultural Geographies*, 17(4), 473- 485.
- Kefeli, E. (2005). Kıbrıs Türk şiirine “Géo-littéraire” bir yaklaşım.Ü. Vancı Osam (Ed.) 5. *Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri*. Doğu Akdeniz Üniversitesi, 257-277.
- Kefeli, E. (2006a). Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarında edebiyat coğrafyası: Acaib-i Âlem. N. Esen & E. Köroğlu (Ed.) *Merhaba Ey Muharrir! Ahmet Mithat Üzerine Eleştirel Yazılar*. Boğaziçi Üniversitesi, 217-230.
- Kefeli, E. (2006b). *Edebiyat coğrafyasında Akdeniz*. 3F.
- Kefeli, E. (2009). Coğrafya merkezli okuma. *Turkish Studies*, 4(1), 423-433.
- Kefeli, E. (2019). Edebiyat coğrafya ilişkisi. D. Ardalı Büyükarman vd. (Haz) *Edebiyatın izinde: Edebiyat ve coğrafyalar*. Bağlam, 13-23.
- Neruda, P. (2012). *Yürekte İspanya: Seçme şiirler* (E. Gökçe, Çev.) Evrensel.
- Özsoy, G. Ö. (2013). *Behçet Aysan: Hayatı, eserleri, sanatı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Peraldo, E. (2016). The meeting of two practices of space: Literature and geography. E. Peraldo (Ed.) *Literature and Geography: The Writing of Space Throughout History*. Cambridge Scholars, 1-16.
- Tally, R. T. (2016). Adventures in literary cartography: Explorations, representations, projections. E. Peraldo (Ed.) *Literature and Geography: The Writing of Space Throughout History*. Cambridge Scholars, 20-35.

Elektronik kaynaklar

URL1. Johnston, R. (2025). *Geography*. <https://www.britannica.com/science/geography>

URL2. *TDK Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>



Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).